

ΤΑ ΦΛΕΓΟΝΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΕ Ο ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟΣ ΕΛΛΗΝ ΠΟΙΗΤΗΣ;

(Συνέχεια της άπαντήσεως του Έπτανησιου σεφου Νικ. Κονεμένου)

ΑΙ τὸν λαὸ ἀκολούθησαν πάντα κ' ὄλοι οἱ γραμματισμένοι, καὶ μόνο ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ συστάθηκε τὸ Βασίλειο καὶ λίγους χρόνους ἔπειτα, βγήκαν ἔξω τὰ νέα μέτρα καὶ μὲς παρουσιάστειραν στίχοι χωρὶς τονισμοῦ, δηλαδή χωρὶς ὀρισμένους τονίους, κάποτε καὶ χωρὶς ῥυθμῶ, καὶ ποὺ δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ πεδῶ. Στίχοι ποὺ μῆτε στὴ μνήμη μποροῦν νὰ μείνουν ἐντυπωσιμένοι, μῆτε στὴ μουσική, σὲ μὴ περιόριστοι, νὰ ὑποταχθοῦν. Ὡς καὶ γὰρ τοίτη τὴν ἑλληνικήν, κ' ἄλλες ἂν δὲν ἴσταν, δὲν θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ δώσω πρωτεία σ' ἕναν ποιητή, ὅσο μόνον κ' ἂν ἦθελ' εἶνε κανένας ποιητὴς μεγάλος καὶ ποὺ νὰ εἶχε μόνο αὐτὸ τὸ ἄδύνατο καὶ τὸ μειονέκτημα, πρῶγμα ποὺ πιστεῖω πολὺ δύσκολο ἢ ἀδύνατο. Τώρα κάποιος θὰ με ρωτήσῃ, τί ἔννοο λέγοντας ποιητὴς μεγάλος; Ἐννοῶ ποιητὴ πρώτους δυνάμεως στὸ εἶδος του, καὶ τέτοιος, π. χ., μεταξύ μας ἦταν ὁ Σολωμῶς, ὅχι βέβαια γὰρ τὴν ποσότητα τῶν ἔργων ποὺ μᾶς ἔχει ἄρῃσει, ποὺ αὐτὸ εἶνε πρῶγμα δευτεροῦν, ὅσο γὰρ τὴν ποιότητα. Ἀσφαλτέτερα ὅμως γὰρ τὴν ἄξια τοῦ Σολωμοῦ θὰ δινηθῶν νὰ κρίνω οἱ μεταγενέστεροι, ἐπειδὴ ἔμειν εἰ-

αὐτοὺς τοὺς στίχους, χωρὶς νὰ τοὺς ἀποχρηματοποιήσῃ, ἐπειδὴ γὰρ ἑλληνική ῥυθμῶ, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς ἔχη τυπωμένους καλὰ στὴ μνήμη του. Ὁ δωδεκασύλλαβος τοῦ Ἰω. Ζαυπέλη στίς τραγωδίες του, ἐκεῖνος εἶνε καλύτερος, δηλαδή ἔχει ῥυθμῶ καὶ εἶνε ἀληθινὸς στίχος. Δὲν ἔχω πρόχειρος δικούς του στίχους νὰ φέρω παράδειγμα φέρνω ὅμως δύο τοῦ Ἐυριπίδου, ποὺ, κατὰ σύμπτωση, εἶνε κ' αὐτοὶ γὰρ μᾶς δωδεκασύλλαβοι :

Ἦ, τὴν ἐν ἄστριος οὐράνου τέμνων δόδων
Καὶ χρυσοκόλληταις ἐμβεβώς δίφροις
Ἦλιε βοοῖς ἵπποισι ἐλίσιων φλόγα.

Ὁ πρώτος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς στίχους ἔχει δώδεκα σὺλλαβές, ἀλλὰ δὲν ἔχει τονισμοῦ, καὶ γὰρ τοῦτο δὲν εἶνε στίχος γὰρ μᾶς, ἀλλὰ εἶνε πεδῶ. Οἱ δύο ἄλλοι τονίζονται στὴν πέμπτη σὺλλαβή, ἀλλὰ κ' αὐτοὶ εἶνε σχηματισμένοι ἀπὸ ἕναν ἑξασύλλαβον προταροῦζόντων κ' ἕναν πεντασύλλαβον καὶ γὰρ τὸν λόγο αὐτῶν δὲν εἶνε γνήσιος δωδεκασύλλαβος. Ἀπὸ ὅτι, θεωροῦμαι ὅμως, ὁ στίχος αὐτὸς τονίζεται καὶ διαφορετικὰ καὶ σὲ τρόπο ποὺ νὰ μὴ χωρίζεται σὲ δύο ἡμίστιχοι, σὰν ἐκεῖνος οἱ δύο τοῦ Ἐυριπίδου. Ἄς ἔξεταστούν γὰρ τοῦτο ἡ τραγωδίες τοῦ Ζαυπέλη. Οἱ Ἰταλοὶ ὕστερο σίνουο τῶν στίχων θεωροῦν τὸν ἐντεκασύλλαβον. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος ὁ δὲμος μᾶς δὲν εἶνε μὴτ' αὐτὸς γνήσιος, ἀλλὰ εἶνε σχηματισμένος ἀπὸ δύο ἑπτασύλλαβους, τὸν πρώτον προταροῦζόντων. Ἐχομε καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀριθμήσεως τῶν σὺλλαβῶν, ποὺ καὶ γ' αὐτὸ εἶχε μῆλῃσι στὸ Περὶ Γλώσσης φιλλολοῦ μου, εἶνε τώρα σχεδὸν τριάντα χρόνια. Οἱ λόγοι τοῦ παλαιῦ Βασιλείου (τοῦ Ὁθωνοῦ) καὶ αὐτῶν κ' ὄλοι οἱ καθηγήταδες τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δὲν θέλουν νὰ ἀναγνωρίσουν συνήθειον φωνηέντων στὴ στιχογραφία, καὶ μῆτε τὸν σχετικῶς μεγάλων ἰδιῶν ποὺ εἶνε ἰκανὰ νὰ τοὺς πείσουν γὰρ νὰ τὴν παραδεχθῶν.

Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα, ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν
Καὶ τοῦ τροχοῦ ποὺ ὄρες ψηλὰ κί'
(ὄρες στὰ βάθη πηγαίνουν.

(Κορνάρου)

Αὐτοὶ οἱ δύο στίχοι, κατὰ τὴν ἰδέαν τους, εἶνε ἐφαρμύμενοι, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἔχει μὴ σὺλλαβή περισσώτερη καὶ ὁ δεύτερος ἔχει δύο.

Ἦ τὸν παίνεστε το ῥοιπὸν ἦ δὸν κατηγορήστε
σὰς εἶνε νὰ εἰστ' ἐλευτέροι, καὶ κάμετ' ὅτι ὄριστε.

(Εὐφρασιῶς)

Καὶ ἀπὸ τούτους τοὺς δύο ὁ δεύτερος, κατὰ τὴν ἰδέαν τους, εἶνε ἐφαρμύμενος, ἐπειδὴ ἔχει δύο σὺλλαβές περισσώτερες.

Ἀτ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά.

(Σολωμοῦ)

Καὶ ἀπὸ τούτους τοὺς δύο, ὁ δεύτερος ἔχει μὴ σὺλλαβή περισσώτερες. Ὅταν πρώτη φορά εἶχε δημοσιευθῇ ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ, οἱ λόγοι τὸν εἶχαν κατακρίνει γὰρ τοῦτο.

Ἐστάθηκε ἕνα πρᾶγμα στὸ Ληξοῦρι
στοὺς χίλιους ὀχτακόσιους τριάντα ἔξη.

(Ασκαράτου)

Στὸν δεύτερο ἀπὸ τούτους τοὺς δύο στίχους στοχαζόμενα νὰ ἔχομε ὅτι μὴ καὶ δύο, ἀλλὰ τρεῖς σὺλλαβές περισσώτερες, κλπ.

Ἦ συνήθειες αὐτῆς τῶν φωνηέντων στὴ γλώσσα μᾶς εἶνε τριῶν κατηγοριῶν : 1ο) Εἶν' ἐκεῖνες ποὺ γίνονται γὰρ τὴν ἀνάγκη τοῦ στίχου καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ θεωρηθῶν σὰν ποιητικῆς ἢ, νὰ νὰ πὸ καλύτερα, στιχογραφικῆς ἀδείας (Τὸν Ἑλλήνων τὰ ἱερά... Κί' ὄρες στὰ βάθη πηγαίνου...), 2ο) Εἶν' ἐκεῖνες ποὺ γίνονται γὰρ τὴν καλωσύνη (Ποῦ ἀνεβοκατεβαίνου... Καὶ κάμετ' ὅτι ὄριστε...), Ὁ Κορνάρου θὰ μπορούσε νὰ εἶπῃ : «Π' ἀνεβοκατεβαίνου, κ' ἔτσι νὰ μὴν ὑποσχεθῇ νὰ ζήσει συνήθει, ἀλλὰ τὸν φάνηκε καλύτερα νὰ ζήσει καθὼς ἔκεισε. Τὸ ἴδιο κ' ὁ Βηλαράς θὰ μπορούσε νὰ εἶπῃ : «Καὶ κάμετ' ὅτι ὄριστε, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶπε ἔτσι αὐτῶς, 3ο) Εἶνε κ' ἐκεῖνες ποὺ εἶνε φωνικῆς καὶ ποὺ γίνονται γὰρ νὰ μὴ χωρίζονται παραλόγως καὶ χωρὶς ἀνάγκη τὸ φωνηέντων τῶν διαφθόγγων (Στοὺς χίλιους ὀχτακόσιους...), καὶ ποὺ μῆτε κ' αὐτῆς δὲν θέλουν ν' ἀναγνωρίσουν οἱ λόγοι, ἰσχυρῶς ἔχουσι πὸς τὰ ια, ιο, ιθ, κλπ. δὲν εἶνε διαφθόγγου καὶ δὲν πρέπει νὰ προσφέρωται σὲ μὴ σὺλλαβή, ἀλλὰ σὲ δύο.

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ; Ἦ συνέχεια.

μαστε καὶ προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν παιδείαν μας ἡλικία. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι διακρίνεται γὰρ τὸ βάθος τοῦ αἰσθηματος, γὰρ τὸν ἔνθουσιασμοῦ, γὰρ τὴν ἀνώτερη τέχνη του. Εἶχε χάσει τὰ νεῶτα τοῦ ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ τοῦ εἶχε βουλήσῃ νὰ γίνῃ ἐκεῖνος ποιητὴς καὶ νὰ ἀποθαναιώσῃ μὲ ἀνάμνηση Carmen seculare, ἐνῶ ἐξ ἠρώσεως ἦταν ποιητὴς λυρικός καὶ σὰν λυρικός θὰ ὑπονοῦσε νὰ δοξασιῇ καὶ ν' ἀποθαναιώσῃ. Εἶχε ἀσυνέτην τὸν καιρὸ του σχεδιάζοντας καὶ μὲ ἄρῃσει μερὰ ὑποστάματα καὶ στίχους ἀσυνάρτητους, γὰρ νὰ μᾶς δελεῖ τί θὰ μπορούσε νὰ ζήσει, ἂν εἶχε ἀκολούθησει ἕναν ἄλλο δρόμο ἢ ἂν εἶχε μὴ εὐφύια ἀνάλογη μὲ τὴν καλωσύνηα του καὶ τὴν ἄλλη ποιητικὴ δυνάμει του, μὴ ἐνέρινα τοῦλάχιστον ὄσον ἔχει ὁ Μαρκαῶς.

Ὡς κ' ὁ Πολυλάς εἶχε δώσει ἕνα καλὸ παράδειγμα, μὲ τὸν δεκατρισύλλαβον στίχον ποὺ ἔχει μεταχειρισθῇ στὴ μετάφρασι τοῦ Hamlet, καὶ ἀποδοῦ πὸς εἶχε γελασθῇ. Καὶ ἀποδοῦ, σὲ βαθμὸν ποὺ νὰ μῆναι καὶ σὲ κάποιαν ἀμφιβολίαν ἂν ἔχει ἄδικο αὐτὸς ἢ ἂν ἔγω ἄδικο ἐγὼ, ποὺ ἴσως νὰ μὴ τὸν ἔννοο, ἐπειδὴ ὁ Πολυλάς καὶ νὰ φωνικῶ καλωσύνηα καὶ νὰ ἐπιστήμη, ἦταν δάσκαλος μεταξύ μας. Αὐτὸς ὁ δεκατρισύλλαβος στίχος, ποὺ τὸν εἶχε μεταχειρισθῇ πρώτητα ὁ Ἀλ. Ξ. Ραγκαβῆς, ἔχει μόνο τὸν ἄρῃμὸν τῶν σὺλλαβῶν πάντα σωστόν, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὀρισμένον τονισμὸ ἢ τονισμοῦ, καὶ ἐπομένως εἶνε στίχος χωρὶς ῥυθμῶ. Τὴν νὰ τὸν φτιάξῃ, πρέπει νὰ μετροῦσε τίς σὺλλαβές μὲ τὰ δάκτυλα, ἐκτός τῶνον ἂν παραδεχθῶμε πὸς εἶνε μὴ ἀνὴ ὑπεροβολικὰ λεπτὴ καὶ ποὺ δὲν τὴν ἔχει κανένας ἀπὸ μᾶς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θὰ ἦταν ἐλλείπει. Στὸ θέατρο εἶνε ἰσχυρῶς, καὶ μ' ὄλη τὴ βοήθεια τοῦ ὑποβολέα, δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀποστήθῃ δέξα ἀπ' μὲν, παραμιλώντας καὶ τρεβόντας τὰ μαλλιά του ἀπὸ ἀπελπισία !..

Πόσος φρόξ δὲν ἔαργητήσαμε, πληγιόνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ λόγια πὸ κοφτερά καὶ ἀπὸ μαχαίρα... Καὶ ὕστερα, πατάκομα ἀπὸ τὴν νευρική ὑπερτονία, πέταμα νὰ κομψοῦμε, ὁ Σαρλὸς σ' ἕναν καναπέ στὸ σαλὸν κ' ἐγὼ σὲ μὴ ποικιλμένα, στὸ μπουντοῦ μοῦ.

Σιγὰ σιγὰ, φτάσαμε στὸ σημεῖο νὰ ὀνομασθεῖται κυριολεκτικὰ στὰ χέρια, νὰ παίζουμε ὁ ἕνα μεταξύ ὁ ἄλλος... Ὑστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ φέελλα, κοπᾶμε ποὺ καὶ νὰ ξαναομιληθῶμε. Μὰ ἡ ἀνάγκη βαστούσε τόσο λίγο !... Πρὶν ἄκόμα προφτάσουμε νὰ ἐπισφραγίσουμε τὴ συμφιλίωσι μᾶς μ' ἕνα φιλ, βοίσκαμα μὴ ἀρροφίη γὰρ νὰ ξαναμολοισομε !..

Ὁ φίλοι μᾶς προσεβλήσαν νὰ ἐπιβουήν καὶ νὰ μᾶς μονιάσουν. Καμῆνο ὅμως πᾶγαναι οἱ κῆποι τους. Καὶ τὸ τομωρῶτερον στὴν περίπτωσι αὐτῆ εἶνε ὅτι οἱ συνεγείες κληρονόμοι μᾶς δὲν μᾶς ἄρῃσαν μισὸν νὰ δουλέψουμε. Ὁ Τσάβλι Τσάβλι δὲν εἶχε πᾶν κῆφι γὰρ νὰ παιξῇ σὲ κωμωδίες κ' ἐγὼ περνοῦσα ὄλη σχεδὸν τὴ μέρα μου κλεισμένη στὸ δουμάκι μου !..

Ἄ ! Ὅταν θυμάμαι τὴν περίοδο αὐτῆ τῆς ζωῆς μου, δὲν μπορῶ νὰ μὴν ἀποσπῶ ἕνα δυνατὸ ὄργον νὰ περᾶ ἀπ' τὸ σῶμα μου !..

ΠΟΛΛΑ ΝΕΓΚΡΙ

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ; Τὸ δραματικὸ τέλος τοῦ εἰδωλλοῦ τῆς Πόλεως Νέγκρι μὲ τὸν Τσαρλί Τσάβλι.